[Krása]

Zaslechl jsem náhodou v jakési hře čísi výrok, že „krása je v oku toho, kdo ji vidí“. To je zároveň pravda a zároveň hrubý omyl. Pravdivost této nepřesné a problematické formulace spočívá v tom, že tam, kde není nikdo, kdo by krásu viděl, je krása jakoby zbytečná, neplodná, jalová, ba jako by tam vlastně nebyla. Nedovedeme si představit, ba ani myslit krásu, kterou by nikdo neregistroval, nevnímal, kterou by se nikdo netěšil. Je to způsobeno nejspíš tím, že dost nerozlišujeme krásu a pocit nebo vjem krásy: máme za to, že krása se ukazuje, vyjevuje, otvírá pouze někomu, kdo pro ni má smysl, kdo je vůči ní vnímavý. Tedy pravdivost – relativní pravdivost – oné teze spočívá v tom, že krása o sobě, krása pro nikoho nám připadá zcela absurdní. Oprávněnost – relativní ovšem oprávněnost – takového pohledu spočívá v důrazu, že krása není prostě jenom jakási danost, jakási faktická skutečnost, jež se prostě jen vyskytuje, nýbrž že je spíše jakousi výzvou, v níž je od počátku přítomna něčí odpověď, byť odpověď jen začínající a jaky právě jen se rodící. Na druhé straně je tu však přítomen závažný omyl v tom, že krása má být takto zcela redukována na záležitost subjektivní. Je tomu dost podobně jako s myšlenkou: ani myšlenka není ničím, dokud není někým myšlena. Myšlenka je tedy jen v mysli toho, kdo jí rozumí, chápe, kdo ji myslí. Ale to vůbec neznamená, že je záležitostí pouze subjektivní. O myšlence je možno se dohovořit s druhými lidmi, a dokonce s takovou přesností, o jaké v případě krásy a jejího vnímání nemůže být ani řeči. Zejména však se myšlenka vztahu k něčemu myšlenému, jež není její složkou ani součástí, a to nemusí nutně být jen nějaká pouhá faktičnost. Bylo už různými autory poukázáno na to, že v samotné přírodě, v říši živých bytostí, lze vidět různé formy tendence ke kráse, které jednak nejsou obecným pravidlem, ale které na druhé straně nemají nějakou zřetelnou funkci pro zachování individuálního života nebo přežití druhu (i když někdy může být přece jen obojí nějak spojeno v souvislost, ale zřejmě teprve druhotně a nikoliv primárně). Krása motýlích křídel nebo některých květů zřetelně kontrastuje s takovými tendencemi, jako jsou mimikry, kde cílem je maximálně možná nenápadnost a dokonce jakési „podvádění“ druhých, obvykle nepřátel, a to aniž by tím byly ohroženy jakékoli parametry reprodukce. Napodobování hmyzu (samiček) některými květy třeba orchidejí je druhotným vynálezem, protože mnoho nejbizarnějších květů jiných druhů láká jen barvami. A i zde jde o vývoj po obou liniích: tak, jako se určitý druh rostlin orientuje na vnímavost určitého druhu hmyzu a vychází mu vstříc, tak zase naopak vnímavost hmyzu se orientuje na „krásu“ resp. vůbec na vzezření květů. Nelze jednoznačně stanovit, co je tu primární a co sekundární. Kdyby rostlina neuměla vytvářet „krásné“ květy, musely by se příslušný hmyz orientovat na něco jiného a neměl by příležitost si dlouhodobým vývojem vypěstovat vnímavost pro krásu. Právě proto tendence ke kráse je čímsi skutečným a svébytným, nepřevoditelným na objektivovatelnější parametry. A je to tendence „skutečná“ na obou stranách, totiž jak na straně vnímajícího, tak na straně vnímaného.

(Praha, 980114-2.)